

Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana

Inese Vilcāne

Labklājības ministrijas Sociālās politikas
attīstības un plānošanas departaments

2024.gada 14.maijs

Vienlīdzības principa tiesiskais un politiskais ietvars

Latvijas Republikas Satversmes 89. pants:

valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un starptautiskajiem līgumiem

ES un starptautiskie līgumi: ES Pamattiesību harta, ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija u.c.

Latvijas tiesību akti: Darba likums, Bērnu tiesību aizsardzības likums, Sociālās drošības likums, Ārstniecības likums u.c.

Latvijas politikas plānošanas dokumenti: Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam; Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (ES) 2021/2115

Rezultāta rādītāji

ES konkrētie mērķi

Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu līdzdalību lauksaimniecībā, sociālo iekļautību un vietējo attīstību lauku apvidos, veicināt arī aprites bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību

R.37. Izaugsme un nodarbinātība lauku apvidos: jaunas darbvietas, ko atbalsta KLP projektos

R.38. LEADER tvērums: tādu lauku iedzīvotāju skaits, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas

R.41.SI Eiropas lauku apgabalu saikne: tādu lauku iedzīvotāju īpatsvars, kuri ar KLP atbalstu iegūst labāku piekļuvi pakalpojumiem un infrastruktūrai

R.42. Sociālās iekļautības veicināšana: Tādu personu skaits, uz ko attiecas atbalstītie sociālās iekļaušanas projekti

Kas ir vienlīdzība un kas ir diskriminācija?

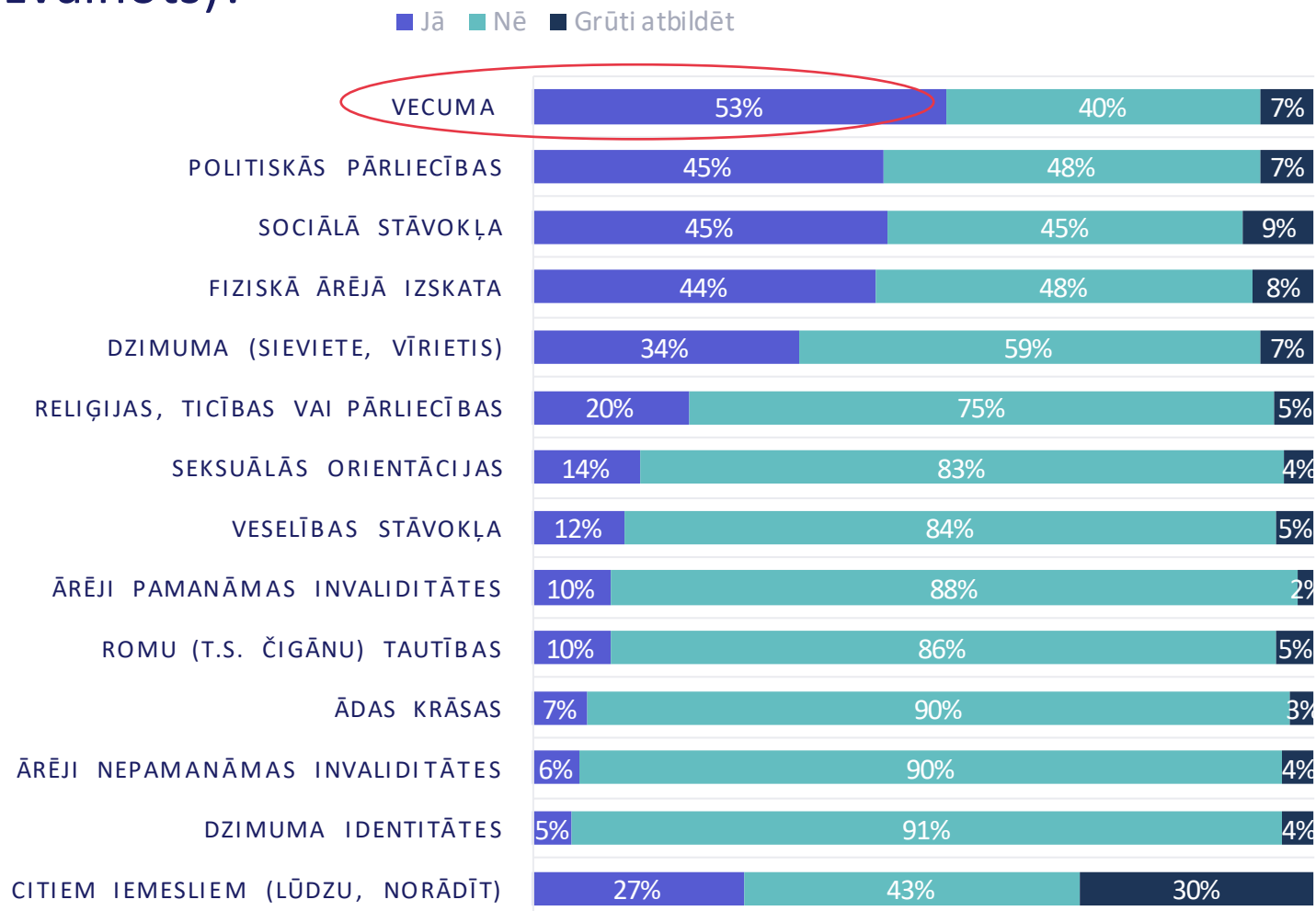
Vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās ir jābūt vienāda, savukārt atšķirīgos apstākļos izturēšanās ir jābūt atšķirīgai.

Ja pret personām, kas atrodas līdzīgā situācijā, izturas atšķirīgi (parasti - mazāk labvēlīgi) bez objektīva un saprātīga pamata, un vienīgais iemesls atšķirīgai attieksmei ir personas piederība kādai konkrētai grupai, tad **šādu situāciju sauc par diskrimināciju.**

Diskriminācijas aizlieguma pamati:
dzimums, invaliditāte, vecums, etniskā piederība, seksuālā orientācija, reliģiskā pārliecība

Vai Jūs esat saskāries (-usies) ar diskrimināciju (tostarp esat ticis (-kusi) aizvainots)?

Bāze: Nacionāli reprezentatīva sabiedrības izlase (n=1056)

Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem

<https://www.lm.gov.lv/lv/sabiedriskas-domas-aptauja-par-sabiedrības-izpratni-par-diskriminācijas-aspektiem-28122022>

Kuru vecuma grupu diskriminē visvairāk?

Jauniešus
un
pirmspensijas
vecuma
cilvēkus

Nr. 1 = diskriminācija darba tirgū

Jaunieši tiek diskriminēti, jo:

- Stereotipi un aizspriedumi (nenoturīgi, izklaidīgi, slinki...)
- Trūkst darba pieredzes
- Trūkst darba tirgum nepieciešamās prasmes

- 2023. gada decembra beigās 3 850 jeb 7,6% no bezdarbnieku kopskaita bija jaunieši bezdarbnieki vecumā no 15 līdz 24 gadiem (*NVA dati*)
- 50% Latvijas jauniešu atzīst, ka viņiem nav pietiekamas darba pieredzes, lai strādātu darbu, kuru viņi vēlētos (*Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras veiktā Latvijas jauniešu 16 līdz 30 g. aptauja 2020.g.*)

Gados vecākie cilvēki tiek diskriminēti, jo:

- Stereotipi un aizspriedumi (strādā lēni...)
- Nav vērts ieguldīties (jo aizies pensijā)
- Veselības problēmas
- Trūkst darba tirgum nepieciešamās prasmes
- Zema mobilitāte

2023. gada decembra beigās reģistrēti 19 452 bezdarbnieki vecumā 50 gadi un vairāk, kas ir 38,6% no kopējā reģistrētā bezdarbnieku skaita valstī. 25,6% no šiem bezdarbniekiem bija ilgstoši bez darba (*NVA dati*)

Nr. 2 = zināšanu un prasmju trūkums

Izaicinājumi jauniešiem:

- Nav iesaistīti ne izglītībā, ne apmācībās
- Trūkst starpnozaru (*soft skills*) prasmes (kognitīvās un pašefektivitātes prasmes; empātija, līderība, sociālā ietekme u.c.)

- NEET – jaunietis (15-29 gadi), kas nav iesaistīts ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās – 10 % (27 tūkst. jauniešu); *CSP, 2023.gada dati*
- Latvijā tikai 17% jauniešu iesaistās nevalstisko jauniešu organizāciju aktivitātēs;
- Tikai 34% jauniešu vienreiz iesaistījušies brīvprātīgā darba aktivitātēs

Izaicinājumi pirmspensijas vecuma cilvēkiem:

- Nepietiekamas tehnoloģiskās un digitālās prasmes
- Valodas, galvenokārt angļu val.
- Trūkst starpnozaru (*soft skills*) prasmes (kognitīvās un pašefektivitātes prasmes; līderība, sociālā ietekme u.c.)

Iedzīvotāju 55-64 gadiem īpatsvars, kas piedalījušies pieaugušo izglītībā 2023.gadā – 6,2%

Nr. 3 = veselības stāvoklis

Garīgās jeb mentālās veselības problēmas

65% aptaujāto jauniešu ir saskārušies ar mentālās veselības problēmām pēdējo divu nedēļu laikā. Tāpat arī liela daļa jauniešu savu mentālo veselību vērtē kā sliktu vai ļoti sliktu.

Aptauja veikta 2021. gada martā, aptaujāti 462 jaunieši no visas Latvijas vecumā no 15 – 25 gadiem.

70% cilvēkiem pēc 55 gadu vecuma ir vismaz viena hroniska slimība*:

- sirds un asinsvadu slimības
- balsta un kustību sistēmas slimības
- psihiski traucējumi
- ļaundabīgie audzēji
- cukura diabēts
- hroniskas elpceļu slimības

+ liekais svars / aptaukošanās (vismaz 50%)

Iespējamie risinājumi

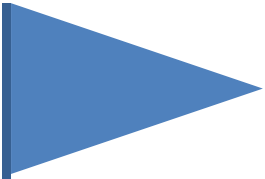
- Prakses un stažēšanās pieredze
- Dalība / darbs dažādos projektos
- Neformālā izglītība
- Iesaiste NVO
- Brīvprātīgais darbs
- Iekļaujoši pasākumi (piem., mentori)
- Iesaiste vietējās sabiedriskās aktivitātēs
- Starpnozarju jeb *soft skills* prasmju apgūšana
- Veselību veicinošas aktivitātes
- Pētniecība par jauniešiem
- Vides piekļūstamība

- Nepilns darba laiks
- Veselības veicināšanas aktivitātes, īpaši darba vietā
- Darba aizsardzība un darba vides uzlabošana (risku faktoru izvērtējums, darba vides pielāgojumi u.c.)
- Digitālo un valodu prasmju apguves veicināšana
- Starpnozarju jeb *soft skills* prasmju apgūšana
- Iekļaujoši pasākumi
- Informēšanas palielināšanas pasākumi
- Vides piekļūstamība
- u.c.

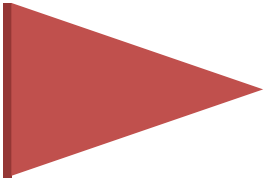

Dzimumu līdztiesība

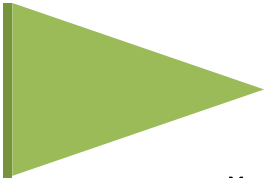
«De jure» un «De facto» līdztiesība

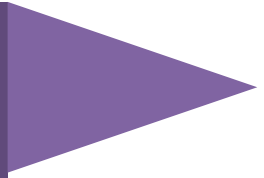
Sievietēm un vīriešiem ir noteiktas vienlīdzīgas iespējas un tiesības

Līdztiesība nenozīmē sieviešu un vīriešu vienādošanu

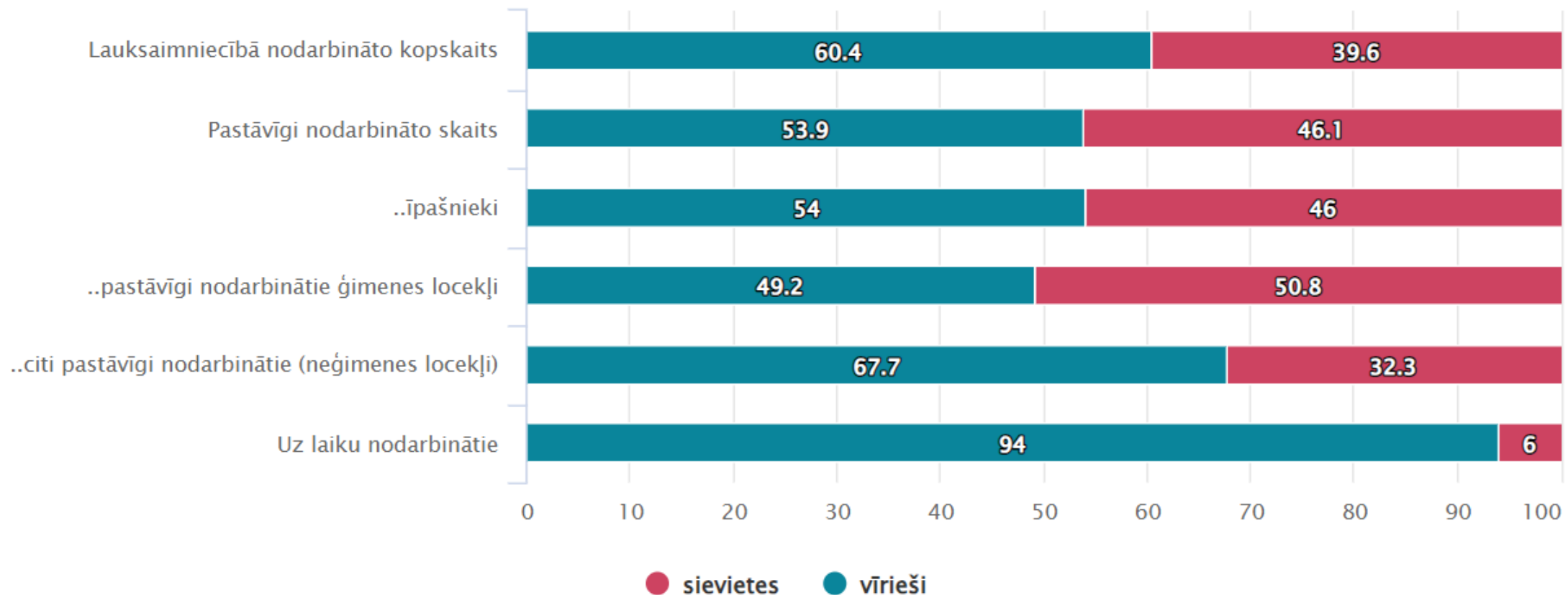

Vīriešu un sieviešu loma sabiedrības attīstībā tiek atzīta par līdzvērtīgu

Vīriešu un sieviešu ieguldījums sabiedrības labā un viņu problēmas tiek uztvertas kā līdzvērtīgas un vienlīdz svarīgas

Lauksaimniecībā nodarbināto dzimuma struktūra, %

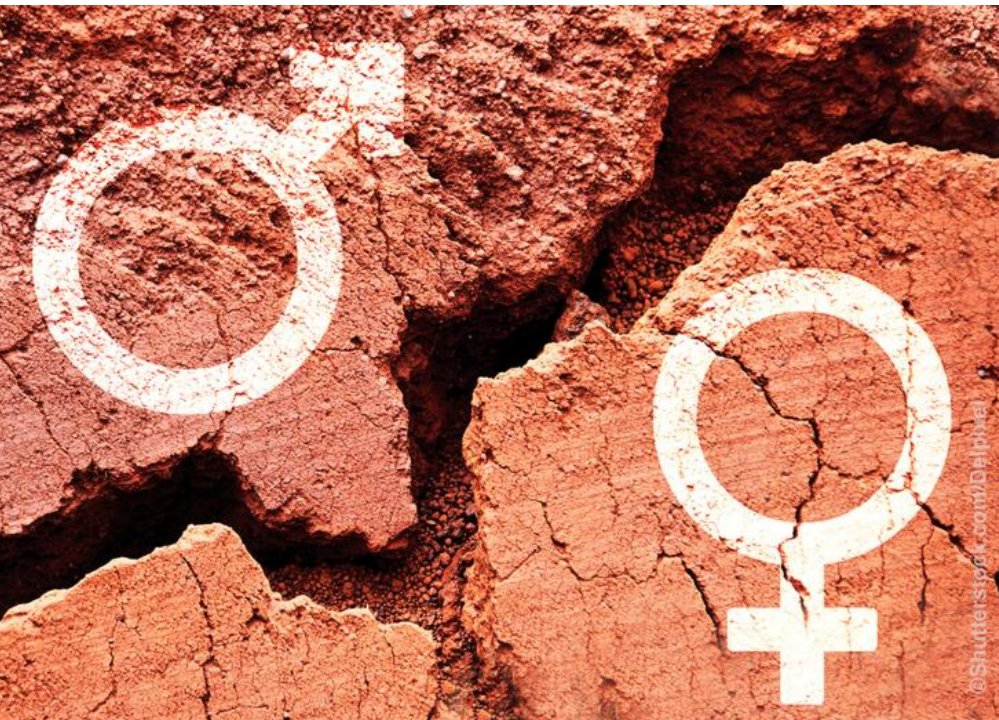
Lauksaimniecības un mežsaimniecības ražošanas vadītāji (2022.g.)

Vīrieši	Pavisam	4530
	15–19 gadi	2
	20–24 gadi	28
	25–29 gadi	91
	30–34 gadi	195
	35–39 gadi	211
	40–44 gadi	256
	45–49 gadi	367
	50–54 gadi	466
	55–59 gadi	526
	60–64 gadi	622
	65–69 gadi	605
	70–74 gadi	450
	75–79 gadi	341
	80–84 gadi	268
	85 gadi un vairāk	102

Sievietes	Pavisam	4440
	15–19 gadi	1
	20–24 gadi	13
	25–29 gadi	31
	30–34 gadi	67
	35–39 gadi	125
	40–44 gadi	183
	45–49 gadi	277
	50–54 gadi	316
	55–59 gadi	417
	60–64 gadi	675
	65–69 gadi	779
	70–74 gadi	636
	75–79 gadi	495
	80–84 gadi	284
	85 gadi un vairāk	141

Problēmas, ar kurām saskaras lauku sievietes

- ierobežota piekļuve zemes īpašumtiesībām un lēmumu pieņemšanas procesiem
- nevienlīdzīga piekļuve lauksaimniecības resursiem un pakalpojumiem
- zemāks pārstāvniecības līmenis lauksaimniecības organizācijās un politikas veidošanā
- grūtības savienot darbu ar ģimenes dzīves pienākumiem, kas noved pie ierobežotām iespējām apgūt jaunas prasmes un sākt uzņēmējdarbību

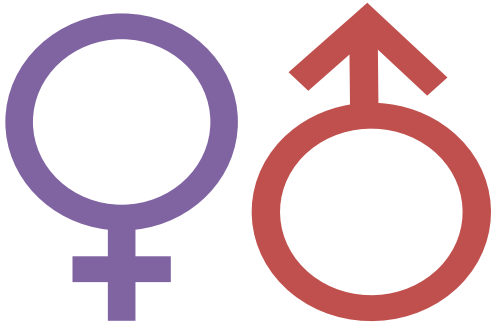

Dati, kas raksturo dzimumu nevienlīdzību

- 40,6 % sieviešu un 25,4 % vīriešu (15–74 gadu vecumā) bija augstākā izglītība
- sieviešu un vīriešu darba samaksas atšķirības veido lauksaimniecības nozarē ir **16,7%** (vidēji valstī - 17.1%)
- pabalstu slima bērna kopšanai pārsvarā izmanto sievietes (68,1%), vienlaikus ar katru gadu pieaug arī vīriešu (31,9%) īpatsvars
- 40% aptaujāto domā, ka vīrieši labāk vada biznesu

Kā veicināt dzimumu līdztiesību?

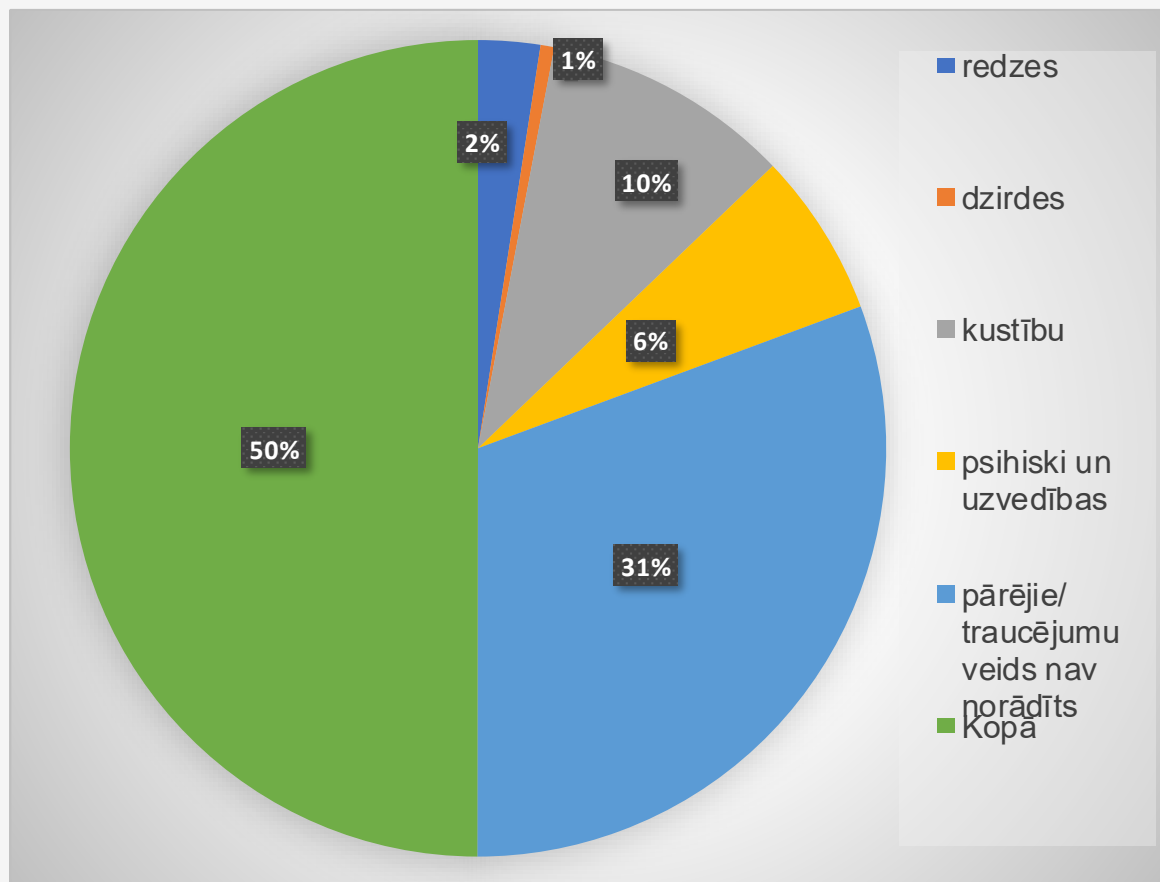
- veicinot sieviešu pārstāvniecību lauksaimniecības institūcijās un līdzdalību uzņēmuma ieņēmumos
- visu lauksaimniecībā nodarbināto sieviešu atbilstoša sociālā drošība
- ņemot vērā lauku sieviešu vajadzības un izmantojot viņu spējas
- lēmumu pieņemšanas procesā ņemot vērā gan vīriešu, gan sieviešu skatījumu
- piešķirot vērtību sieviešu nozīmei, viņu tiesībām un vienlīdzībai, kā arī, piešķirot vērtību un stiprinot pakalpojumu tīklu attiecībā uz lauku resursiem, veselību, izglītību un palīdzību ģimenēm

- nodrošinot kultūras un atpūtas pasākumu pieejamību un cīnoties ar nevienlīdzību un iedzīvotāju aiziešanu no laukiem
- nosakot vienlīdzīgu piekļuvi resursiem, informācijai, darbavietai, mācībām, pakalpojumam
- nosakot priekšnoteikumus darba apstākļu uzlabošanai lauku saimniecībās, objektu un pakalpojumu vides kvalitātei
- stimulējot un atbalstot konkrētus projektus

INVALIDITĀTE PĒC FUNKCIONĀLO TRAUCĒJUMA VEIDA (N=203 494)

Datu avots – Labklājības ministrija, 2023.gada oktobris.

PERSONU AR INVALIDITĀTI SKAITLISKAIS PORTRETS

- **203 494 jeb 10,8 % no visiem Latvijas iedzīvotājiem***
- 54% sievietes un 46% vīrieši
- 9 324 bērnu ar invaliditāti no 0-17 (ieskaitot) g.v. (4,6%)
- 113 119 personas vecumā no 18-64 g.v. (56%)
- 90 375 personas 65+ vecumā (44%)

* 1 876 000,4 iedzīvotāji 2023.gadā (CSP)

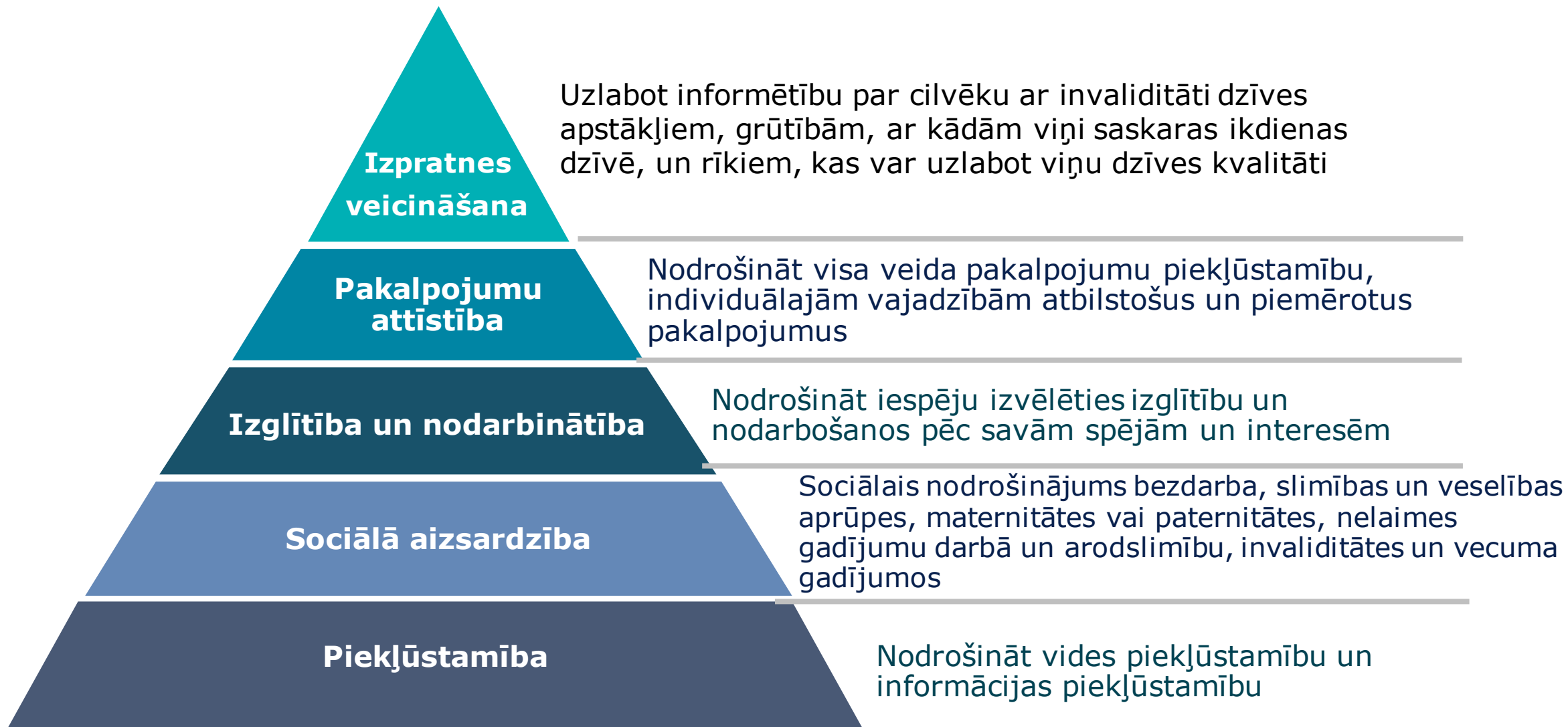

Problēmas, ar kurām saskaras personas ar invaliditāti

17

Kā iekļaut personas ar invaliditāti a sabiedrībā?

Materiālā nenodrošinātība

- 2023.gadā 12,5% pilsētās dzīvojošie un 16,2% laukos dzīvojošie bija materiāli un sociāli nenodrošināti
- Daļījumā pa dzimumiem kopumā sievietes ir vairāk pakļautas nabadzības riskam un ir materiāli mazāk nodrošinātas
- 2023.gadā 15% sievietes un 11,8% vīriešu bija materiāli un sociāli nenodrošināti

2022

Lauku teritorijas

Rīcībā esošais ienākums, pavisam **651,28**

2022

Pilsētas

Rīcībā esošais ienākums, pavisam **776,53**

Kā veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu iesaistīšanos lauksaimniecībā, sociālo iekļaušanu un vietējo attīstību lauku apvidos?

- uzlabot statistikas datu un rādītāju uzkrāšanu dalījumā pa dzimumiem, lai precīzi identificētu problēmas cilvēku sociālo un ekonomisko tiesību realizācijā
- veicināt personu ar invaliditāti, senioru, pirmspensijas vecuma, 15-25 gadus vecu jauniešu, daudzbērnu ģimeņu, personu, kuras atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādēm, ilgstošo bezdarbnieku un cilvēkus ar maziem bērniem iekļaušanu sabiedrībā
- veicināt digitālo prasmju attīstīšanu un vienlīdzīgu piekļuvi izglītībai, zināšanu apmaiņu un informācijas izplatīšanu
- veicināt uzņēmējdarbību un sociālo uzņēmējdarbību un jaunu darbavietu radīšanu
- veicināt apdzīvojuma saglabāšanos vai palielināšanos lauku apvidos
- veicināt pakalpojumu un infrastruktūras piekļūstamību
- veicināt vienlīdzīgu darba samaksu

IZVĒRTĒJUMA JOMA	GALVENIE IZVĒRTĒŠANAS ELEMENTI	IETEICAMIE VEIKSMES FAKTORI
<p>Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu līdzdalību lauksaimniecībā, sociālo iekļaušanu un vietējo attīstību lauku apvidos, veicināt arī aprites bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību</p>	<p>Ilgtspējīga lauku attīstība Novērtē, pamatojoties uz ekonomikas izaugsmi un nodarbinātības veicināšanu.</p>	<p>Ekonomika lauku apvidos aug vai vismaz ir stabila, un plaisa starp pilsētām un laukiem mazinās. Nodarbinātības līmenis lauku apvidos palielinās.</p>
	<p>Vietējā attīstība Vietējo pakalpojumu un infrastruktūras nodrošināšana</p>	<p>Vietējie pakalpojumi un infrastruktūra uzlabojas.</p>
	<p>Dzimumu līdztiesība un sociālā iekļaušana. Kā tiek veicināta sieviešu līdzdalība lauksaimniecībā un ekonomikā, ienākumu vienlīdzība un nabadzības mazināšana.</p>	<p>Sieviešu nodarbinātība un līdzdalība lauksaimniecībā uzlabojas. KLP stratēģiskā plāna atbalsts ir sadalīts taisnīgāk. Nabadzība laukos mazinās.</p>

**PALDIES par Jūsu
uzmanību!**

Informācija par horizontālo principu

<https://www.lm.gov.lv/lv/horizontalais-principis-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana>

inese.vilcane@lm.gov.lv